

Opgave 1 Beroering over de hervormingsplannen kabinet-Balkenende II

tekst 1

... bij het traditionele Voorjaarsoverleg komt de ruzie tussen kabinet en vakbeweging in volle omvang naar buiten. (...) De verhoudingen verslechteren rap. De bonden kondigen looneisen aan, terwijl eerder de nullijn was afgesproken. Het kabinet slaat terug. Maandenlang komen elke vrijdag na afloop van de kabinetsvergadering maatregelen naar buiten waar de vakbeweging van huivert: CAO's waarin de lonen stijgen, worden niet meer algemeen verbindend verklaard, de ontslagvergoeding wordt afgetrokken van de WW-uitkering, belastingvrij sparen voor prepensioen kan niet langer. In deze tijd staan de werkgevers aan de zijlijn. "Het kabinet nam de werkgevers in de houdgreep", zegt FNV-onderhandelaar Jongerius. "Hun stoutste dromen werden door dit kabinet overgenomen. Ze konden daar moeilijk tegen zijn." De vakbeweging krijgt juist door deze ogenschijnlijke eenheid tussen kabinet en werkgevers de wind in de zeilen. Ook de vakcentrales CNV en MHP zijn bereid tot acties. "De mensen in het land waren nog veel verhitser dan het CNV-bestuur," zegt

[CNV-voorzitter] Doekle Terpstra. Vanaf dan vallen de contacten tussen de sociale partners stil, op alle niveaus. De Waal en Terpstra gaan op 13 augustus nog wel op de koffie bij De Geus. Terpstra: "Hij zou luisteren, maar stak een monoloog af." De Geus: "Ze eisten concessies. Die kon ik niet doen." De bonden weten nu: er zit niets anders op dan grootschalige actie te gaan voeren. Vijftigduizend mensen verzamelen zich op de Rotterdamse Cooolsingel. De demonstratie op het Amsterdamse Museumplein op 2 oktober spant de kroon: de vakbonden schatten dat er driehonderdduizend mensen zijn gekomen. "Met een opdracht van driehonderdduizend demonstranten" keren ze terug naar de onderhandelingstafel. Op 6 november hebben werkgevers, vakcentrales en het kabinet een sociaal akkoord bereikt. In het akkoord zijn afspraken gemaakt over vervroegde pensionering, verlofsparen, de WAO, de WW en de hoogte van loonstijgingen. Hiermee is een einde gekomen aan weken van stakingen en acties en maanden van stilgelegd overleg.

naar: NRC Handelsblad van 6 november en de Volkskrant van 13 november 2004; een reconstructie van de totstandkoming van het sociaal akkoord op 6 november 2004

tekst 2

Kabinet regeert desnoods vanuit de loopgraven

Weerstand lijkt 'hervormingskabinet' aan te sporen tot grotere vastbeslotenheid

Door onze redacteur René Moerland
DEN HAAG, 22 SEPT. Regering noch oppositie is er tot dusverre in geslaagd de publieke opinie te winnen in hun onderlinge strijd. Op prinsjesdag werden gisteren opnieuw de messen geslepen. Volgend jaar zal, zo zijn de verwachtingen, de werkgelegenheid weer licht toenemen. En vanaf dat 'keerpunt' zijn er volgens het kabinet kansen dat alles beter gaat. Dan is er hoop op aanhoudende en sterkere economische groei, dan kunnen de 'structurele hervormingen' van het kabinet vruchten gaan afwerpen, dan komt er "meer samenhang in de maatschappij". (...) Maar de weg naar succes lijkt voor de christelijk-liberale coalitie van Balkenende, Zalm en De Graaf niet makkelijk (...) De vakbonden zijn

inmiddels begonnen te demonstreren, vorige week voor eerst met enkele tienduizenden. Het kabinet wil zich daardoor niet van de wijs laten brengen. Steunend op een krappe meerderheid in de Kamer, worden met grote overtuiging hervormingen aangekondigd. (...) Dat die hervormingen niet alleen bij vakbonden, maar ook bij werkgevers, gemeenten en maatschappelijke instellingen steeds meer verzet oproepen, lijkt voor het kabinet eerder een aansporing tot grotere vastbeslotenheid dan aanleiding voor twijfel en concessie. Het kabinet is bereid desnoods vanuit de loopgraaf te regeren, is de boodschap. Het regeringsprogramma is een "ambitieuze hervormingsagenda", oordeelt het kabinet zelf, maar er is geen andere weg. Het gaat om "noodzakelijke inspanningen". (...)

bron: NRC Handelsblad van 22 september 2004

tekst 3

Plan oppositie voor VUT en prepensioen

Door onze politieke redactie
DEN HAAG, 23 SEPT. De oppositie in de Tweede Kamer heeft een alternatief plan opgesteld voor VUT en prepensioen.
5 **PvdA, GroenLinks, SP, LPF en Christen- Unie zouden het plan vanmiddag presenteren.**

bron: NRC Handelsblad van 23 september 2004

De gezamenlijke oppositie - uitgezonderd de SGP - stelt voor werknemers in zogenoemde
10 slijtende beroepen na veertig dienstjaren te laten stoppen met werken. Ook moet het mogelijk worden om voor prepensioen te sparen door atv-dagen en vakantiedagen in te zetten.

tekst 4

Algemene beschouwingen

- 1 (...) meent dat de overheid mensen duidelijk moet maken dat ze "hun eigen lot in handen kunnen nemen". Hij refereerde hierbij aan
5 het (...) beginsel". Daarbij wordt verantwoordelijkheid op het laagst mogelijke niveau gelegd.
- 2 Volgens (...) -leider (...) maakt "dit kabinet de mensen bang" en stelt het de
10 economische situatie zwarter voor dan ze is. Zo is volgens (...) de arbeidsparticipatie onder ouderen in Nederland gestegen tot boven het Europees gemiddelde en is het aantal nieuwe WAO'ers aan het dalen.
15 "Maar het kabinet haalt de hele zaak weer overhoop, (...) en introduceert marktwerking door de WAO-premies met 10 miljard te verhogen." De (...) -fractie-voorzitter meent dat het dit kabinet
20 ontbreekt aan visie, leiderschap en eerlijk-

bron: NRC Handelsblad van 29 september 2004

- heid (...) keert zich tegen plannen om een no-claimregeling in de zorg te introduceren, te bezuinigen op onderwijs en jeugdzorg.
- 3 Fractievoorzitter (...) constateert dat
25 "Nederland in rep en roer is, omdat het kabinet lijdt aan doofheid". Het kabinet "wentelt de noodzakelijke bezuinigingen af op de gewone man" en zet "het mes in de verzorgingsstaat". "Nederland heeft
30 behoefte aan een daadkrachtig politiek leiderschap; een leider die voor eenheid zorgt in plaats van verdeeldheid, oog heeft voor de werkelijke problemen in deze samenleving en oprecht luistert naar en
35 rekening houdt met de wensen van zijn onderdanen", zei (...). Daar ontbreekt het dit kabinet allemaal aan, vindt hij. Dit kabinet lijdt volgens (...) aan "soevereine min-
40 achtning" ten opzichte van de mensen in de samenleving.

tekst 5

Balkenende moet crisis aanpakken

KONINGIN ZOU BEMIDDELING STEUNEN

- Prominente CDA'ers oefenen grote druk uit op premier Balkenende om in te grijpen in het oplopende conflict met de vakbeweging. De premier zou SER-voorzitter Herman
5 Wijffels moeten inzetten als bemiddelaar.

bron: Leids Dagblad van 9 oktober 2004

- Hij zou van de regeringsleider een zwaar mandaat moeten krijgen namens het kabinet op te treden. De koningin steunt dit plan op de achtergrond, zo beweren betrouwbare
10 bronnen in Den Haag.

Opgave 1 Beroering over de hervormingsplannen kabinet-Balkenende II

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 5.

Inleiding

Het kabinet-Balkenende II (2003- ...) wil door ingrijpende maatregelen Nederland uit een langdurige slechte economische situatie halen en de gevolgen van vergrijzing het hoofd bieden. Het kabinet kwam in zijn Hoofdlijnenakkoord van mei 2003 onder meer met de volgende hervormingsplannen:

- Stoppen met werken vóór 65 jaar wordt fiscaal onaantrekkelijk gemaakt;
- Invoeren van een individuele levensloopregeling;
- Aanscherpen Werkloosheidswet en WAO;
- Afdwingen dat CAO-lonen niet of nauwelijks stijgen;
- Meer marktwerking in de zorg.

Deze plannen stuitten op fel verzet. Overleg met de sociale partners resulteerde (na een voorlopig akkoord in oktober 2003) uiteindelijk in een ongekend heftig conflict tussen kabinet en vakbeweging. Breekpunt voor het kabinet was de vakbondseis om vast te houden aan (het verplichte karakter van) een collectieve prepensioenregeling.

Bovendien had het kabinet besloten tot een herziening van het WAO-stelsel dat voor de vakbeweging op pijnlijke wijze af bleek te wijken van een eerder SER-advies over de WAO.

- 2p 1 Welke twee rollen van de overheid in het sociaal-economisch proces herken je in bovenstaande inleiding over het kabinet-Balkenende II? Licht je antwoord toe.

Zie laatste zin van de inleiding.

- 4p 2 Waarom is het voor de vakbeweging pijnlijk wanneer het kabinet een SER-advies niet overneemt?
Verklaar deze reactie van de vakbeweging zowel vanuit de samenstelling als de taak van de SER.

Christen-democraten en liberalen zijn ieder vanuit een verschillend uitgangspunt voorstander van de terugtrekkende overheid.

- 4p 3 Leg uit welk ideologisch uitgangspunt zowel liberalen als christen-democraten hanteren bij een 'terugtrekkende overheid'.

Lees tekst 1 en 2.

Hoewel er grote tegenstand is in de maatschappij, zet het kabinet-Balkenende II zijn plannen door en 'regeert desnoods vanuit de loopgraaf'. (Zie de regels 31-32 van tekst 2) Ondanks dit beeld van de journalist houdt het kabinet zich aan de spelregels van de parlementaire regeringsvorm.

- 2p 4 Leg met behulp van een gegeven uit tekst 2 uit dat het optreden van het kabinet *niet* in strijd is met kenmerken van de Nederlandse parlementaire regeringsvorm.

Volgens de teksten 1 en 2 lijkt het kabinet het verzet van de vakbeweging onderschat te hebben. Ook nogal wat politieke commentatoren bleken tot die tijd (Prinsjesdag september 2004) de kracht van de vakbeweging aanvankelijk niet erg serieus te nemen. Er is de laatste jaren regelmatig discussie over de macht van de vakbeweging. Zo wordt de vraag gesteld of de afnemende betekenis van de vakbeweging mede een gevolg is van de individualisering van de samenleving.

- 3p 5 Geef commentaar op de volgende stelling: Individualisering draagt bij tot een verzwakking van de positie van de vakbeweging in het sociaal-economisch krachtenveld.

Eindexamen maatschappijleer vwo 2006-I

De debatten tijdens de Algemene Beschouwingen (september 2004) waren voor de oppositie en de coalitie ook een voorbereiding op de door de vakcentrales aangekondigde landelijke actiedag op 2 oktober 2004.

Lees tekst 3.

De gezamenlijke oppositiepartijen traden met uitzondering van de SGP op als één blok. Dit gezamenlijk optreden komt weinig voor en is opmerkelijk te noemen, gezien het feit dat deze partijen moeilijk onder één gemeenschappelijke politieke noemer zijn onder te brengen.

- 2p **6** Geef aan dat PvdA, GroenLinks, SP, LPF en ChristenUnie niet onder één gemeenschappelijke politieke noemer zijn onder te brengen.

Lees tekst 4.

De drie fragmenten van tekst 4 zijn van woordvoerders van drie Tweede-Kamerfracties. De teksten zijn uitgesproken tijdens de Algemene Beschouwingen van 28 september 2004. De woordvoerders die hier worden geciteerd, zijn – in alfabetische volgorde – van CDA, LPF en PvdA.

- 1p **7** Welk fragment hoort bij de LPF? Licht je keuze toe door een kenmerkend standpunt of uitgangspunt van die partij te noemen.

Lees tekst 5.

De koningin zou “volgens betrouwbare bronnen” op de achtergrond een rol spelen.

2p **8** Treedt de koningin hiermee buiten haar staatsrechtelijke bevoegdheden? Licht je antwoord toe.

Lees de regels 45 tot en met 52 van tekst 1.

In november 2004 bereikten werknemers, werkgevers en kabinet een onderhandelingsresultaat waarmee de vakbeweging meer van haar eisen binnenhaalde dan op basis van de oorspronkelijke kabinetsplannen te verwachten viel.

- 4p **9** Welke factoren hebben de kansen op succes voor de vakcentrales beïnvloed? Geef twee voor de vakcentrales gunstige factoren. Geef ook twee ongunstige factoren. Leid deze factoren af uit de inleiding en de teksten 1 tot en met 5 van deze opgave.

Deze opgave over de hervormingsplannen van het kabinet-Balkenende II illustreert hoe en onder welke politieke machtsverhoudingen een sociaal akkoord in november 2004 tot stand kwam. Er zijn verschillende visies te onderscheiden met betrekking tot de vraag hoe politieke macht in Nederland verdeeld is.

- 2p **10** Met welke visie zou jij de uiteindelijk bereikte overeenstemming tussen de sociale partners en het kabinet het best kunnen verklaren? Licht je keuze toe.